

1. CİLT

Halid Ziya Uşaklıgil

Sanata Dair

-Sanat, Hayat ve Edebiyat-

Karanlık hep vardır,
çalalayan ışıktır.

Halid Ziya Uşaklıgil, 1866'da İstanbul'da doğmuştur. Mercan Mahalle Mektebi'nde başladığı öğrenimine Fatih Rüştüyesi'nde devam etmiştir. Babasıyla 15 sene kalacağı İzmir'e dedesinin yanına gitmiş, 1878'de İzmir Rüştüyesi'nde eğitimine başlamıştır. Bir süre de yabancı dil eğitimi için Mechitariste Okulu'nda yatılı olarak eğitimine devam etmiştir. Maddi imkânsızlıklar yüzünden öğrenimine devam edemediyse de yeteneğini keşfeden hocaları Pierre Vassal ve Raymond Père'in tavsiyesiyle Paris'ten getirtilen klasik, romantik ve natüralist yazarların eserlerini okudu. Bu sıralarda Fransızcadan çeviriler yapan Halid Ziya bir yandan, arkadaşlarıyla *Nevruz* (1884) ve *Hizmet* (1886) gazetelerini çıkarmaya başlamış bir yandan da İzmir Rüştüye ve İdadisi'nde öğretmenlik yapmış, Osmanlı Bankası'nda müşahip olarak çalışmaya başlamıştır. 1893'te Reji İdarisi'nde başkâtip göreviyle İstanbul'a gelmiştir. Burada Servet-i Fünun edebiyat topluluğuna katılmış (1896), Meşrutiyet'ten sonra Darülfünun'da Batı edebiyatı dersleri vermiştir. 1909-1912 yılları arasında Sultan Reşad'ın (V.Mehmed) mabeyn başkâtibi görevinde bulunduktan sonra yine Darülfünun'daki görevine dönmüş, daha sonra da hükümet tarafından görevli olarak Fransa ve Almanya'ya (1913-1915) gönderilmiştir. Cumhuriyet devrinde son yıllarını, Tiran elçiliğinde görevliken ölen oğlu Vedat'ın acısıyla 1905'ten beri oturduğu Yeşilköy'deki ikâmetine çekilmiş sadece yazı hayatına devam ederek *Son Posta* gazetesinde yazmıştır. 27 Mart 1945'te hayata vedan eden Halid Ziya, Bakırköy Kartaltepe Mezarlığı'nda oğlu Vedat'ın yanına defnedilmiştir. Türk romanının büyük ustası olarak kabul edilen Halit Ziya'dan geriye 150'den fazla hikâye sekiz roman bırakmış; tiyatro, mensur şiir, hatıra makale ve başka türlerde telif ve tercüme olarak altmışı aşkın eser bırakmıştır. Türk edebiyatının aynı zamanda büyük bir üslûb ustası kabul edilen Halit Ziya özellikle *Mâi ve Siyah* romanında bunu bütün ayrıntılarıyla ortaya koymuştur.

Eserleri: Roman: Nemide (1892), Bir Ölünün Defteri (1892), Ferdi ve Şürekâsı (1896), Mâi ve Siyah (1897), Aşk-ı Memnu (1900), Kırık Hayatlar (1924). **Hikâye:** Bir Yazın Tarihi (1900), Solgun Demetler (1901), Bir Şi'r-i Hayal (1914), Sepette Bulunmuş (1920), Bir Hikâye-i Sevda (1922), Hepsinden Acı (1934), Aşka Dair (1936), Onu Beklerken (1935), İhtiyar Dost (1937), Kadın Pençesi (1939), İzmir Hikâyeleri (1950). **Oyun:** Kâbus (1918), Füzuzan (1918), Fare (1919). **Anı:** Kırk Yıl (5 Cilt 1936), Saray ve Ötesi (3 Cilt 1940-1942), Bir Acı Hikâye (Tiran'da intihar eden oğlu Vedat'a ilişkin anılar, 1942). **Mensur Şiirler** (1307), **Mezardan Sesler** (1307). **Makale:** Kenarda Kalmış (1342), **Tercüme:** Esrâr-ı Serendib (Louis Jacolliot'dan, 1305), Nâkil (tercüme hikâyeler, 4 cüz, 1310-1312). **İlmî eserleri.** Haml ve Vaz'ı Haml (1306), Hesap Oyunları (1308), Simyâ-i Kimyâ (1308), Mebhasi'l-Kıhf (1308), Kanun ve Fenn-i Velâde (1311), İlm-i Simâ (1311)

Eren Yavuz, 1990 yılında İstanbul'da doğdu. 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2016 yılında İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamladı. Aynı bölümde doktora eğitimini sürdürmektedir. Büyüyenay'daki diğer çalışmaları: İbrahim Edhem Giri'den, *Makâlât-ı Hikemiyye /Hz. Ali'den Hikmetli Sözler* (2013); Diyarbakirli Mehmed Said Paşa'dan, *Tabıratü'l-İnsân/İnsana Tutulan Ayna* (2015); Samsatlı Lukianos'dan, *Dalkavuknâme* (2016); Paul Van Tieghem'den, *Mukayeseli Edebiyat* (2017); Gustave Lanson'dan, *Edebiyat Taribinde Usûl* (2017); Şerafeddin Yaltkaya'dan, *Arapların Gözüyle Türkler* (2018); Ségur'den, *Kişver-i Derûn/İçimizdeki Ülke* (2018); Tahiri'l-Mevlevî'den, *Germiyanlı Şeybi ve Harnâme'si* (2019).

1. CİLT

Halid Ziya Uşaklıgil

Sanata Dair

-Sanat, Hayat ve Edebiyat-

Hazırlayan

Eren Yavuz

Karanlık
hep
vardır,
çalayan
ışığıdır.

BÜYÜYENAY YAYINLARI

İskenderpaşa Mahallesi
Kızıtaşı Caddesi, Elif Han
No:13, Kat: 2
TR-34080 • Fatih - İstanbul
Tel. - Faks: 0212 533 18 11
www.buyuyenay.com

Büyüyenay Yayınları: 311
Edebiyat: 101

Halid Ziya Uşaklıgil Sanata Dair - 1. Cilt

-Sanat, Hayat ve Edebiyat-

Hazırlayan

Eren Yavuz

Yayın Yönetmeni

Mustafa Kirenci

Kapak Tasarımı

Davut Köse

Mizanpaj

Çelebi Şenel

Baskı

Ana Basın Yayın Dıda İnş. San. ve Tic. A. Ş.
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldrımı Caddesi,
2622. Sokak, Güven İş Merkezi,
No:6/13 Bağcılar/İstanbul
Telefon: 212 446 05 99 • Fax: 212 422 79 29
Matbaa Sertifikası No: 20699

1. Baskı

İstanbul, Haziran 2019
ISBN: 978-605-7683-00-7 (Tk)
978-605-7683-01-4

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 23494

© Bütün yayın hakları "**Büyüyenay Yayınları**"na aittir.
Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için
yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni ol-
maksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve
mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Halid Ziya Uşaklıgil, Sanata Dair
-Sanat, Hayat ve Edebiyat-
Haz. Eren Yavuz
ISBN: 978-605-7683-01-4
Ebat: 13,5 x 21 cm 504 sayfa
1. Edebiyat 2. Sanat 3. Türk Edebiyatı

İçindekiler

Halit Ziya'nın Baktığı Ufuklar.....	9
Takdim.....	15

Sanat ve Hayat

Sanat

Hayalin Vazifesi	21
Yenilik Araştırması	28
Musikî.....	34
Musikî İşi: 1 Şark ve Garp Musikîsi Diye İkiye Ayrılan Bir Musikî Yoktur.....	35
Musikî İşi: 2 Eski Musikî, Ne Türk Ne de Şark Musikîsidir!.....	40
Musikî İşi: 3 Yeni Bir Yol Lâzım.....	45
Musikî İşi: 4 Ne Yapmak Lâzım?.....	53
Musikî İşi: 5 Alacağımız Örnekler.....	59
Musikî İşi: 6 Kanto Beliyyesi	64
Musikî İşi: 7 Bizde İlk “Opérette”ler.....	70
Musikî İşi: 8 Ferdasız Bir Hareket.....	75
Musikî İşi: 9 Propaganda Yolları.....	80
Musikî İşi: 10 Musikî Alışma İşidir!.....	85
Musikî İşi 11 Opéra ve Opérette Takımları Getirmeliyiz.....	91
Musikî İşi: 12 1950’de Yazılmış Bir Mektup... ..	96
Ek İhtiyar Dost Kitabından.....	102
Bir Lahika.....	102
Eskinin Yeri	111

Halit Ziya'nın Baktığı Ufuklar

Âlim Kahraman

Halit Ziya, modern Türk nesrinin ilk büyük ustası, roman ve hikâyede bir yol açıcı, edebî hatıra yazarlığında bir öncü olarak edebiyat tarihimizdeki müstesna yerini hakkıyla elde etmiş bir isimdir. 1865 doğumlu olan yazar, erken yaşlarda yazı hayatına atılmış, seksen yıllık uzun ömrünün son yıllarına kadar kalemi elinden bırakmamıştır. Bu süre içinde ülke ve toplumun geçirdiği büyük çalkantı, değişim, yıkım ve kuruluşlara tanıklık etmiştir. Savaşlar ve göçlerin getirdiği büyük toplumsal facialar yaşanıp dururken, küçük yaşta ölen çocukları, yakın çevresinde vuku bulan intiharlar yazarın bireysel hayatında derin ruhî yaralanmalara yol açmıştır.

Altmış yılı aşan yazarlığı, kesintiler ve dönemler halinde, kimi yeni görünüm ve biçimlenişler içinde varlığını sürdürmüş, edebî zevk ve anlayışları, yeni şartlar altında, bazı kabuk değişimleri yaşamıştır.

Sanata Dair adıyla ciltler halinde bir araya toplanan bu kitaptaki yazılar 1930 sonrasında, daha çok günlük gazetelerde yayımlanmıştır. Sanat hayatı boyunca dönem dönem romancı, hikayeci, mensur şiir, hatta oyun yazarı olarak gördüğümüz Halit Ziya, edebiyat ve musiki hakkındaki bazı tespit ve değerlendirmeleriyle de karşımızdadır. Onun 1930'dan önce, bu konulardaki düşüncelerine, zaman zaman verdiği röportajlarında nadiren rastlandığı göz önünde bulundurulursa, olgunlaşmış halde, edebiyat ve sanatla ilgili görüşlerini etrafıyla

bulduğumuz bu yazıların ayrı bir değer taşıdığını anlarız. Kimi zaman kendi deneyim ve yaşadıklarıyla zenginleştirdiği yazılar, yer yer seriler halinde devam ederse de daha çok günün getirdiklerine tabi olarak çeşitlenen bir görünüm sergilemektedir. Onları en geniş anlamda bütünleyen çerçeve edebiyat ve müzikle ilgili olmalarıdır. Edebiyat başlığı ise, yine kabaca Türk Edebiyatı ve Batı Edebiyatları olarak ikiye ayrılmaktadır.

Önce Batı Edebiyatlarıyla ilgili yazılar hakkında birkaç tespitte bulunayım. Daha çok İngiliz romancılar ve Fransız şairler üzerine olan bu yazıların, kamuya mal olmuş ansiklopedik bilgi aktarımları olmadığı hemen anlaşılmaktadır. Onların arkasında, yazarın ilk gençlik çağına uzanan okuma birikimleri, daha o zaman kendisine mesele edindiği Batı Edebiyatları -hatta dünya edebiyatı- tarihi yazma arzusu yatmaktadır. O yıllarda zaman zaman bu arzusunu gerçekleştirmek üzere yayınlar yapmış olan yazarın II. Meşrutiyet'ten sonra, Darülfünûn'da Batı Edebiyatları Tarihi dersleri hocalığı yaptığını, o zamanki ders notlarının da yayımlanmış olduğunu hatırlatalım. Yani bugünkü İstanbul Üniversitesi Batı dilleri ve edebiyatları kürsülerinin ilk hocalarındandır Halit Ziya. Onun dünya edebiyatının bütününe doğru da uzanan ilgileri, çok genç yaşlarda elde ettiği Fransızcası sayesinde olmuştur. *Sanata Dair'*deki roman ve şiir yazıları kendi okuma deneyimleriyle zenginleşmekte, hatta yer yer "karşılaştırmacı" bir boyuta da uzanmaktadır.

Ömer Faruk Huyugüzel'in de belirttiği gibi, "Halit Ziya'nın hatıra unsurları da karışan bu yazılarında büyük bir yetkiyle konuştuğu" görülmektedir.

Musiki, Halit Ziya'nın ilgi alanındaki konulardan biridir. Ta gençlik çağından başlayarak iyi bir Batı Müziği dinleyicisi olarak yetişmiştir. Başlangıçta piyano çalmak da onda bir iptila haline gelmiş, bu konuda kendisindeki eksikliği fark edene kadar çalışmalarını sürdürmüştür. Kendi deneyim ve hatıralarını

da katarak ilgiyle okunan yazılar haline gelen ve düzenli bir seri oluşturan musiki yazılardaki fikirlerin detaylarına girmeyeceğim. Ancak şu kadarını belirteyim: Halit Ziya, Batı Müziğini (çok sesli müzik) evrensel, Klasik Türk Musikisini ise (tek sesli) yerel ve sınırlı bir müzik olarak görmektedir. İstanbul Musikisi dediği ve Bizans müzik unsurlarının da karıştığını belirttiği Klasik Türk Musikisinin yerine müziğimize asıl kaynak olarak Anadolu türkülerini göstermekte, çözümü, türkülerdeki bazı nağmelerin klasik batı müziğine göre yeniden düzenlenmesinde bulmaktadır.

Burada asıl önemli konu ise, bu yazıların, 1930 sonrasında Türk Müziğinin bir devlet politikası olarak tamamen dışlandığı, meyhane müziği gibi nitelemelerle küçümsenmek istendiği bir dönemde yazılmış olmasıdır. Halit Ziya'nın, polemiklere girmeden, bazı bilgi ve deneyimlere dayanarak yazılarını yazması olumlu bir durum olarak görünse bile, zamanlaması, bu yazıların o yıllardaki müzik politikalarına bir destek anlamı taşıdığı gerçeğine işaret ediyor. Kaldı ki yazıların içinde bu durum açıkça ifadesini de bulur.

Konunun geniş yorum ve eleştirilerini işin uzmanlarına bırakmak en doğrusu olacak galiba.

Sanata Dair'in asıl hacmini oluşturan Türk Edebiyatı hakkındaki yazılar da arkasında büyük bir okuma ve uygulama deneyimi bulunmasına rağmen deneme üslubuyla yazılmış yazılardır. Daha çok günün getirdiği konulardır: Bir ölüm, yayımlanan ve kendisine gönderilen bir kitap, gazetelerde çıkan bir başka yazı gibi. Ancak ortaya çıkışları tesadüfi gibi görünse bile, bu yazılarda, üzerinde çok yıllar düşünülmüş, olgunlaşmış fikirler ortaya konulmaktadır. Onlar, her haliyle, bir edibin kalem tecrübeleridir.

Her şeyden önce şunu belirtelim: Halit Ziya tam bir Türkçe tutkunudur. Kullandığı dile güvenmektedir. Türkçe söz diziminin her türden kalıba girebilecek bir yumuşaklık ve esnekliğe

sahip olduğuna inancı tamdır. Yine bu yazıların yazıldığı dönemle ilgili bir özellik olarak, o, geçmişte büyük bir yenilik olarak ortaya çıkan -içinde kendisinin de yer aldığı- Edebiyat-ı Cedide hareketine daha tarafsız bir gözle bakabilmektedir. Dönemsel işlevi bakımından söz konusu edebiyat hareketini inkâra kadar gitmese bile, özellikle dili kullanmadaki aşırılıklar bakımından eleştirmektedir. Kelime kadrosu içinde Arapça ve Farsça sözcüklerin yoğunluğu, zincirleme tamlamalar ve aşırı süs düşkünlüğü bu eleştirilerin temelini oluşturur. Aradan geçen onca zaman sonra, kendi kuşağından isimlerin ortaldan çekildiği bir dönemde, yeni duruma ayak uydurmak üzere, dilde yaşanan sadeleşmeye paralel olarak eski roman ve hikâyelerini yeniden yazma gereğine inanmıştır. Bunun uygulamalarını yapmaya da girişir: *Mai ve Siyah*'ı, geleceğe taşıyacak yeni bir anlayışla tekrar elden geçirip yayımlamıştır. O, *Sanata Dair*'deki yazıların dilinde de elinden geldiği kadar sadeliği tercih eder. Hatta işi, “yaşarlık”, “gezmen”, “yazman” gibi kelimelerle yeni kullanım arayışlarına kadar vardırır.

Batı edebiyatlarıyla bu kadar içli dışlı bir yazar olarak Halit Ziya'yı en fazla meşgul eden konulardan birinin de çeviri olduğunu söyleyebiliriz. Manzum ve mensur eserlerin çevirisinde, kendisinden önce ve kısmen kendi döneminde uygulanan, paragraf paragraf, anlam aktarıcı genel çeviri tutumuna karşı çıkmakta; kelime kelime, cümle cümle ince ayarlı, sadık bir çeviri anlayışından yana olduğunu tekraren dile getirmektedir. Ayrıca o dönem edebiyatındaki, özellikle tiyatro eserleri için söz konusu olan uyarılma çalışmalarını da ele alıp, fikirlerini açıklıkla dile getirmiştir.

Yazar, bu yazılarında, doğrudan bir eleştirmenlik yapmasa bile, yeni nesil edebiyatçılarının eser ve şahsiyetlerine yönelik, nezaket ve zerafet yüklü bir dille değerlendirmeler de yapmaktadır. Bunu yaparken bir seçmeye gitmemiş, günün getirdiği eserlerden, Yeşilköy'deki inziva köşesinde ziyaretinde bulunan,

bu vesileyle tanıdığı isimlerden hareketle, büyük bir içtenlik ve alçakgönüllülükle yazılar kaleme almıştır. Ancak, bir eleştirisi olacaksa, bunun ifade yollarını da ustalıklı bulmuştur. Bir de şu var: Halit Ziya, yazı ömrü uzamış ve ilk ortamından kopmuş “yalnız” bir yazar olarak, yeni şartlarla uyuma gayretleri içine girerken, kişiliğinden fedakârlık yapan bir isim durumuna da düşmemiştir.

O, öz itibarıyla yine de ilk doğuş şartlarının adamıdır. Edebiyat hakkındaki görüşlerini şekillendiren temel isim, zaman zaman bu yazılarda adını anıp fikirlerine baş vurduğu H. Taine, XIX. yüzyılda yaşamış bir edebiyat eleştirmenidir.

Şiir kitapları, şairler, hikâye kitapları ve hikâyeciler, tercüme eserler, roman ve tarihi romanlar yanında seyahat kitaplarına da ilgi gösteren yazarın bazı kavramlar üzerinde durduğu, kendi döneminin edebiyatı yanında Divan Edebiyatı hakkında da fikirler ortaya koyduğu yazıları bulunmaktadır.

O, portreler galerisi diyebileceğimiz yazılarında ise, başta kendi kuşağının şair ve yazarları olmak üzere (Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret, Ali Ekrem) hatıralara da yer veren zengin ve içeriden konuşan değerlendirmeler yapmış, ancak onun kaleminden çıkabilecek orijinal yazılar yazmıştır. Abdülhak Şinasi Hisar’ın şahsı ve *Fahim Bey ve Biz* romanı için yazdıkları da işaret edilmesi gereken önemli parçalardandır.

Tüm bu yazıları okurken, çağrışımlarla gelen öyle sürprizler oluyor ki, has bir edebiyatçı, iyi bir gözlemci ile karşı karşıya olmanın tadını çıkarıyorsunuz. Bunlardan birine kısaca yer vermek istiyorum:

“Çocukluğumda dinlediğim meddahlar arasında öylelerini tahattur ediyorum ki bugün de o ayarda sanat erbabına tesadüf imkânı bulunsa gene onları aynı hazla dinlerdim. Bu meddahların sanatı yalnız taklit hususunda değil, hikâyelerin tertip ve muhtelif safhalarını tanzim cihetinde de pek dikkate şayan bir hüner payesine yükselirdi.”

Bunlar gibi nice tamamlayıcı, yazarı bize etrafıyla tanıtıcı ayrıntılar var yazılarda. Onların keşfini sizlere bırakıyor, hepinizi, tüm fikirlerine katıldığımız değil, yazdıklarıyla beslediğimiz bir yazarı yeniden tanımaya davet ediyorum. Ola ki bu okuma bizi yeni düşünme ve ibda yolları arayışına da sevkeder.

Takdim

Edebiyatımıza çeşitli konularda büyük bir külliyyat armağan eden Halid Ziya Uşaklıgil'in bütün eserleri arasında onun sahip olduğu vasıflarını, edebî dağarcığını, tecrübelerini, sanat anlayışını, romancılığını, şairliğini, hikâye, tiyatro, makale, eleştiri ve hatıra yazarlığını, edebiyat tarihçiliğini bir bütün olarak gösteren ve bizlere sunan değerli bir eseri daha var ki, o da *Sanata Dair* adını taşıyan sanat ve edebî türler hakkında kaleme aldığı makalelerini bir araya getiren 4 ciltlik eseridir. *Sanata Dair*'i oluşturan makalelerin muhteva ve üslûb bakımından en önemli özelliği, Halid Ziya'nın sanatkâr ve edebiyatçı kimliğini farklı açılardan yansıtmasıdır.

Sırasıyla dört cilt halinde 1938,¹ 1939,² 1955³ ve 1963'te⁴ yayınlanan *Sanata Dair*'de sanattan şiire, şiirden romana, romandan hikâyeye, hikâyeden tiyatroya, tiyatrodan musikîye, musikîden psikolojiye kadar pek alanda, sanat ve edebiyatın pek çok köşesine temas eden yazılar yer almaktadır. İlk iki ciltte yazılar herhangi bir düzenleme veya sıralamaya tabi tutulmamıştır. Üçüncü ciltte "Türk Şair ve Edipleri" başlığı bulunsa da bu ciltte lisan ve diğer edebî türler ile ilgili de bahisler bulunmaktadır. Bu cildin bir kısmı şair ve yazarların isimlerinin başlık olarak kullanıldığı biyografik özellikleri barındıran

1 Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1938, Cilt I.

2 Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1939, Cilt II.

3 Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair: Türk Şair ve Edipleri*, Maarif Vekaleti, Ankara, 1955, Cilt III.

4 Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair: İngiliz ve Fransız Şair ve Edipleri*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1963, Cilt IV.

yazıları ihtiva etmektedir. Yalnızca dördüncü cilttir ki konu itibarıyla bütünlük gösterir. Dördüncü ciltte yine şair ve yazarların isimlerinin başlık olarak yer aldığı “İngiliz ve Fransız Şair ve Edipleri” hakkında makaleler yer alır.

Sanata Dair, Halid Ziya'nın farklı zamanlarda, farklı gazete ve mecmualarda yayınlanmış olan yazılarından oluşuyor. Bu yazılar, Halid Ziya'nın başta edebiyat sanatı olmak üzere, farklı edebî türlere, musikîye, psikolojiye, sanatın alt dalları olarak mimarî, klasik müzik, resme dair kalem tecrübelerini ortaya koyuyor. *Sanata Dair*'in bu yeni neşrinde, bahsi geçen yazıları bir arada yayınlama düşüncesi ile, eseri meydana getiren dört ciltteki makaleler seçildi, tasnif edildi ve belirli başlıklar altında sıralandı. Bu tasnif yapılırken, yazılar *Sanata Dair*'in ciltlerinin yayınlanma tarihleri açısından kronolojik olarak ve ciltlerdeki sıralamaları göz önünde tutuldu. Çalışma yapılırken, Halid Ziya'nın lisan ile ilgili yazıları bu tasnife dahil edilmedi. Elinizde bulunan bu çalışma, *Sanata Dair*'le ilgili “tasnif çalışması”nın ilk örneğini ihtiva etmekte. Bu tasnif çalışması ile *Sanata Dair*, dört ana bölüm altında iki ayrı cilt olarak yayına hazırlanmış oldu.

Sanata Dair'in yayına hazırladığımız bu birinci kitabı *Sanat, Hayat ve Edebiyat* alt başlığını taşıyor ve iki bölümden oluşuyor. İlki **Sanat ve Hayat**, ikincisi de **Edebiyat**. Bu iki bölümü meydana getiren yazılar muhtevaları dikkate alınarak tasnif edildi:

Sanat ve Hayat bölümünde, genel olarak sanat kavramını söz konusu eden, edebiyatın dışında klasik müzikten, resimden, mimariden bahseden yazılar sanat alt başlığı altında bir araya getirildi. Musikî alt başlığında ise Halid Ziya'nın musikîye dair yazıları yer alıyor. Musikî ile ilgili olarak “Bir İhtar” başlığı altında ifade edilen ve *Sanata Dair*'de yer almayan, Halid Ziya'nın *İhtiyar Dost* kitabındaki *Bir Lahika* ve *Eskinin Yeri* başlıklı yazılar çalışmaya dahil edildi. **Hayat** başlığında

da Halid Ziya'nın bizzat hayata dair, psikolojik muhteveya da sahip yazıları yer almaktadır.

Birinci kitabın **Edebiyat** bölümünde ise;

Diğer edebî türlerin temel özelliklerinden biri olarak üslûbu işleyen yazılar **Üslûb** başlığı altında sınıflandırıldı.

Eser ve yazarlardan ziyade bir edebî tür olarak şiir, hikâye ve romanın genel özelliklerini yansıtan yazılar **Şiir, Hikâye ve Roman** başlıkları altında sıralandı.

Tercüme başlığı altında, tercüme kavramını inceleyen, geçmişteki tercüme usuûlünden bahseden ve çeşitli edebî türleri tercüme bakış açısıyla ele alan yazılara yer verildi. Diğer bir ifade ile, bu başlık oluşturulurken “tercüme” kavramı ve tercümenin edebî türlerle ilişkisi göz önünde tutuldu.

Kitaplar başlığı altında, Halid Ziya'nın sırasıyla şiir, hikâye-roman, deneme, edebiyat tarihi, gezi-şehir türünde yayınlanmış kitaplarla ilgili yazıları bir araya getirildi.

Edebî Sohbet başlığı altında Halid Ziya'nın bir gençle yaptığı edebiyat konulu karşılıklı konuşma yer alıyor.

Tiyatro başlığı altında edebî bir tür olarak tiyatro ile ilgili yazılar bulunuyor.

Yayına hazırladığımız ikinci cilt ise Halid Ziya'nın Türk, İngiliz ve Fransız şair ve ediplerin hayatları, sanatları, üslûbları, eserleri hakkında kaleme aldığı biyografik makaleleri bir araya getirmektedir. *Sanata Dair*'in ikinci cildi, **Türk Şair ve Edipleri, İngiliz ve Fransız Şair ve Edipleri** bölümlerinden oluşuyor.

Çalışma yayına hazırlanırken;

- Metinde sadeleştirme yapılmadı.
- Mamafih ve binaenaleyh kelimelerinin günümüz Türkçesindeki karşılıklarına yer verildi.
- Şahıs ve eser isimlerinin, kavramların ve kelimelerin yazımında birlik sağlanmaya çalışıldı.

- Metinde yer alan bazı kelimelerin anlamları dipnotlarla belirtildi.
- Kavramlar hakkında bilhassa musikî terimleri ile ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılarak derlenen bilgiler dipnotlarda verildi.
- Yazılarda geçen şahıs isimleri ile ilgili kısa biyografik açıklamalar da dipnotlarda yer almaktadır.

Eren Yavuz
Koşuyolu, Nisan 2019

Sanat ve Hayat

Sanat

Hayalin Vazifesi

Güzel sanatların mahsullerinde; resimde, musikide, şiirde, heykelde, hatta mimaride olsun; eserin ruhuna tamamıyla girebilmek, onun ifadesinden çıkacak mefhumu¹ bütün şümulü kavramak için temaşa edenlerin, dinleyenlerin, okuyanların, görenlerin, hayaline terettüp² eden bir vazife vardır: Onların yarım kalmış yahut sükût ile geçiştirilmiş, boş bırakılmış belâgatini söyletmek, onların nakıs natikasına³ şerhler, tevşihler yaparak ifadelerini genişletmek için hayallerinin icat ve tevsî⁴ kabiliyetlerine müracaat etmeleri lâzımdır, ta ki bu eserlerde mündemiç⁵ olan mânâ imkân dairesinde bir vuzuh kesbedebilsin.

Hayalinde böyle bir kuvvet bulamayanların o eserlerden alacakları zevk eksik kalmaya mahkûmdur. Hayal işleyebilirse, ancak o zaman bu eserlerin lisanı çözülür ve kendilerinde ne kadar saklanmış şeyler varsa onlar yavaş yavaş, sanki sislerinden sıyrılarak hayat bulur.

Bunu bir misal ile izah edelim: Bende tahta üzerine yağlı boya ile tersim edilmiş bir küçük levha vardı, ara sıra onu gördükçe, önünde durur bakardım: Bir bahçenin sedinde, yarı yükseklikte bir duvara dayanmış uzaklara bakan bir kadın...

1 Mefhum: Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mânâ, anlam.

2 Terettüp: Bir işin birinin üzerine düşmesi.

3 Natika: Düşünüp söyleme hassa ve melekesi, konuşma gücü.

4 Tevsî: Genişletme, genişletilme.

5 Mündemiç: Bir şeyin içinde saklı olan, o şeyin içinde var olan, bulunan.

Düşüncelerinin içine dalmış, dirsekleri duvara dayalı, yaşını oldukça aşığına delâlet eden bir tavırda, belki güzel, belki değil, bir kadın ki yalnız arkasından görünüyor.

Levhanın bir adı var: Güneş Batarken...

Güzel sanat eserlerine eğer biz kendiliğimizden bir ad koyamayacaksak o ihtimale mâni olmak himmetini sanatkâr gösterir ve eserinin adını o verir. Bu ad bir ibre vazifesini görecektir, hayalin nasıl bir iz takip etmesi lâzım geleceğine ilk işareti o verecektir.

Güneş Batarken! Bu adın delâleti önümüze düşünce hemen fark ederiz ki kadının gözlerini cezbeden manzara bir gurûb¹ manzarasıdır. Hatta güneş batmıştır, ufakta gamlı, hüznülü esmer bir renk bırakarak çekilmiştir; loş bir levha...

Sade güneş değil, yaz da batmıştır, işte yaprakları dökülmüş ağaçlardan bahçenin perişan ve üryan halinden anlaşılıyor ki Eylül'ün son saatleri çalmıştır, o da batmak üzeredir. Bunu görünce hemen anlamakta geç kalmayız ki kadın da, etrafında batan bu güzelliklerin arasında kendi hayatından batan şeyleri düşünmekte, ufkun karanlıklara boğulmaya müheyya² duran ibhamlarında³ kendi ömrünü, gençliğini, birer birer sönen emellerini, ümitlerini tekrar görmeye çalışarak hâtırasında onlara bir dakikalık can vermektedir.

Onun melûl,⁴ muzmahil⁵ halinden: Şu batan güneşin ye's veren esmerliklerine, yapraksız ağaçların kadid⁶ çıplaklarına dikilerek hâtıra arayan gözlerinin dikkatinden anlarız ki o da bütün bu etrafını kaplayan hazin manzara ile kendi hayatının hüsrânını düşünmektedir ve böylece hayal, üzerinde yürünecek

1 Gurûb: Güneşin batması, gün batımı.

2 Müheyya: Hazır, âmâde.

3 İbham: Kapalı durumda bırakma, açık olmayan bir şekle koyma, gizli tutma.

4 Melûl: Boynu bükük, üzgün, mahzun.

5 Muzmahil: Çökmüş, yıkılmış, perişan duruma gelmiş.

6 Kadid: Çok zayıf, iskelet gibi kalmış, kurumuş kalmış, iskelet.